

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל מאמיניהם

פרשת בהר - בחקתי

פניני אמן ותפלה בפרשה

מאוצרות אמונים

ממעשה זה מוכח כי בכוון של הצדיק לבטל את תפלתו של הכהן הגדול, ולפי הפסוק שלפנינו יוצא כי אלו ילכו בני ישראל בחקות ה' וישמרו מצוותיו, לא יוכלו הגשמים לרדת לעולם מפני תפלתם של עובדי הדרכים שביניהם, ועל פן פרט רש"י שהבטחת: "ונתתי גשמיכם בעתם" תחול רק בשעה שאין דרכם של בני אדם לצאת מבתיהם - שעה שבה לא ימצא צדיק שיתפלל שפסקו הגשמים.

קול קול יעקב דף נח

הגשמים יורדים בכח תפלתם של ישראל

"ונתתי גשמיכם בעתם" (כו ד)

נקט הכתוב בלשון: "גשמיכם" כדי לרמז לנו כי אין הגשמים באים לעולם אלא בזכותם של ישראל, וכבר ידוע ומפורסם הדבר מדברי זורות בקרב בני אמות העולם, אשר מאז ומתמיד התפעלו בראותם "שליח צבור מעטף בטליתו, ובהזכירו שלוש עשרה מדות מוריד גשמים".

צירוף המור

בספרו 'דברי יוסף' (אות צה) הביא רבי יוסף סמברי (מחכמי מצרים לפני כמאתיים שנה) שבתקופת גרוש ספרד לא הסכימו מלכי ארצות ערב לקלט במחוזותיהם את מגרשי ספרד עד שהתחייבו בפניהם שכל עת שיעצרו הגשמים בארצותיהם, יתפללו מיד לאלקיהם כדי שיריד להם גשמי ברכה.

וכבר היה מעשה ברבי יצחק אבובב ממגרשי ספרד, שבגעת עצירת גשמים עבר לפני התבה ונעץ: "רבוננו של עולם, גלוי ידוע לפני כסא כבודך כי ישראל שרויים בצער לפני האמות על אודות המים, כי מכרחים אנו להוריד לארץ גשמי רצון ברכה ונדבה, רחם נא על עמך ישראל, צאן מרעיך, כי לנו המים, לנו המים! איני זז מפאך עד שתרחם על בניהי!", ומיד כשסים את תפלתו נתקדו השמים בעבים וירדו גשמים.

'ונתתי שלום בארץ' - אף כשתאכלו לחמכם לשבע

"ואכלתם לחמכם לשבע... ונתתי שלום בארץ" (כו ה-ו)

במסכת ברכות (כ ב) דרשו חכמים את ברכת הכהנים: "שאו ה' פניו אליך וישם לך שלום" (במדבר י כ), שהקדוש ברוך הוא נושא פנים לישראל בשכר שהם נושאים פנים אליו; שאף שלא חיבה אותם התורה בברכת המזון אלא אם אכלו כשעור שביעה, ככתוב (דברים ח ב): "ואכלת ושבעת וברכת", החמירו הם על עצמם לברך גם לאחר אכילת פת בשעור 'פאת' שאינו מביא לידי שביעה.

לאור דברי הנקרא באר רבי פינחס הלוי הורוויץ בעל 'התפלה' את סמיכותה של הבטחת: "ואכלתם לחמכם לשבע" להבטחת: "ונתתי שלום בארץ".

אף על פי שיתקיים בכם: "ואכלתם לחמכם לשבע" ותוכלו לשבע אף מאכילת פאת [כפי שפרש רש"י: "לשבע" - אוכל קמח ומתברך במעיו"], ונמצא שפסידו את האבות שביניהם נושא הקדוש ברוך הוא פנים לישראל ונותן להם שלום, מכל מקום מנעח לכם כי גם בעת הו' ימים בכם: "ונתתי שלום בארץ".

פנים יפות

בשיחת רעים בטלה.
אפשר שלקב פון רבי אליעזר בצנאחו לתלמידיו (ברכות כח ב): "הזהרו בכבוד חבריכם... וכשאתם מתפללים - דעו לפני מי אתם עומדים"; על אף שעליכם לנהוג עם חבריכם באהבה וברעות, מכל מקום בשעת התפלה דעו לפני מי אתם עומדים ואל תפסלו בשחה בטלה עמקה.

פרם שלמה עמי לה

אמן משרישה אמונה

"כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ" (כה ב)

ראשי התבות: "נתן לכם ושבתה הארץ" הנם בגימטריה 'אמן'. ללמדנו כי עגבת אמן משרישה אמונה בלב האדם, ומכאן אמונה זו מתחזק האדם לקיים את מצוות השמיטה כתקנה.

הרבו העני

אמן ואמן לקרוב הגאולה

"וזכרת את בריתי יעקוב" (כו מב)

כתב הרמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות ח"ד ב טו): "יעקוב - בגימטריה 'אמן ואמן'. וכוון שיעקוב הוא מקור הברכה, "לכן מה טוב שהיו אצל כל אדם שני רעים חברים מקשיבים ועונים אמן אחר ברכותיו". כדי שעל ידי שתי האמנים ישענו תחול הברכה באפן מושלם.

והנה באר החתם סופר (תורת משה' י"ב רש"י פא) שבמשך הגלות שמו של 'יעקוב' נחסר, ולעיתים לבא, שוב יהיה שמו מלא - 'יעקוב'. ולפי האמור כתב האגרא דצב"ל (על אגרא דפוקא רמז ט) שפאשר שנים עונים יחדו אמן, הרי הם משלמים את שמו של 'יעקוב' וכביכול מתפללים שיהיש הקדוש ברוך הוא את הגאולה השלמה, ויהיה שמו מלא לצחצח.

'בעתם' - בשעה שאין עובדי דרכים מתפללים

"אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו... ונתתי גשמיכם בעתם" (כו ג-ד)

"בעתם" - בשעה שאין דרך בני אדם לצאת, כגון בליל שבתות ובליל ימים טובים" (רש"י).

פרש רבי יעקב המבורגר, א"ד פראג:

במסכת יומא (ג ב) הובא שאחת מבקשותיו של הכהן הגדול ביום הפורים בקרב הקדשים היתה: "שלא תפגס לפניך תפלת עובדי דרכים". בכל זאת, פעם אחת הלך רבי חגיגא בן דוסא בדרך ולפתע ירד מטר. בקש ר' חגיגא: "רבוננו של עולם; כל העולם בלו בנחת וחגיגא בצער?", התקבלה תפלתו ומיד הפסיק המטר.

בכל יום פחדשים

"כי תבאו אל הארץ... נתן לכם" (כה ג)

מפני מה נקטה כאן התורה: "אל הארץ אשר אני נתן" - בלשון הוה, ולא כפי שנקטה בפסוקים אחרים בלשון עבר, כמו בפרשת מטות (במדבר לג ג): "כי לכם נתתי את הארץ" וכן בעוד מקומות?

פרש רבי יעקב קטינא אב"ד חוסט:

באה התורה ללמדנו, כי יש בדינו להשיג בכל יום השנה חדשה בקדושתה של ארץ ישראל, ומשכך הרי היא כאלו נתנת לנו בכל יום מחדש. וכענין מה שמצינו לגבי ברכת התורה החתומת בלשון הוה - 'נתן התורה', לפי שהמתנגד בה מוצא בה בכל יום נעם ומתיקות חדשה, כפי שדרשו חכמים (ספרי ראה, פי"ח) את הפסוק (דברים ד ה): "אשר אנכי נתן לפניכם היום" - "היו חביבים עליה היום כאלו היום קבלתם אותם מהר סיני".

הרבו העני

הברכה תלויה בתפלה

"וכי תאמרו מה נאכל... וצוית את ברכתי לכם" (כה כ-כא)

מפני מה התנתה התורה את הברכה בשאלת "מה נאכל", ולא כתבה: "וצוית את ברכתי לכם" ללא השאלה המקדימה?

פרש רבי יעקב יוסף שלזינגר: "וכי תאמרו" אינו לשון שאלה, אלא לשון תפלה; כיון שהקדוש ברוך הוא מצפה לתפלתם של ישראל, אינו מקים בהם: "וצוית את ברכתי" עד שיתפללו לפניו - "וכי תאמרו מה נאכל".

תורת יחיאל

טרם יקראו ואני אענה

"וכי ימודי אהיך ומטה ידו עמך והחזקת בו" (כה לה)

דרש המגיד מדובנא:

שתי מדות הן במחזיקי עניים: הראשון ממתין עד שישחר העני לפתחו ויתאר לו פרוטרוט את מצוקתו, ואלו השני הנו בבחינת "משפיל אל דלי", לבו ער מעצמו לצרכי העני ובטרם יקרא אליו יענה.

כפי הנהגתם של נותני הצדקה, כך מתנהג עמם הקדוש ברוך הוא, מדה כנגד מדה.

על הראשון שממתין עד שישחר העני לפתחו נאמר (תהלים צא טו): "יקראני ואענהו" - רק לאחר שיבקש זכה למענה, ואלו השני שנותן בטרם התבקש זכה שיקים בו: "והיה טרם יקראו ואני אענה" (ישעיהו סה כד).

אהל יעקב

קדשת בית הפנסת קודמת לכבוד חבריכם

"את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו" (כו ב)

בדרך צחות דרש רבי שלמה זלמן פרידמן רבה של טענקא את לשון הפסוק:

בבאבא בשבת קדש לבית הפנסת בצומת חזא עם חבריכם, זכרו נא את הצווי: "ומקדשי תיראו" ואל תתפתו לחללו

פתב האבודרהם (תקון התפלות) בשם רבי אברהם בן שושן:

"כמה גדול שכר המתפלל עם הצבור, כי בתפלה אחת יש לו שכר כמתפלל שלוש תפלות. כיצד? בתפלתו בלחש אומר ו"ט ברכות, וכשמקשיב היטב לברכת הש"ץ, מדיון 'שומע פענוה' יש לו עוד ו"ט ברכות, וכשמקשיב על עניית אמן בכונה יש לו ו"ט ברכות נוספות, שהרי אמרו (ברכות ג ב): "גדול הענוה אמן יותר מהמבורך", נמצא שבתפלה אחת יש בידו ז"ן ברכות. ובזכות ז"ן ברכות אלו הקדוש ברוך הוא זן אותו ואת אנשי ביתו בפרנסה טובה ובשפע".

הזן את הכל. אמן.

ברכת יוצר אור (ה)

הלל ושבח על יצירת צבא מעלה

בהמשכה של ברכת 'יוצר אור', לאחר שסימנו יהדות ולהלל על יצירת המאורות, ממשיכים אנו לספר בשבח בוראנו על יצירת המלאכים שנוכחו במטרה להגיד גדלתו בעולם, כדי שמהם נלמד וכן נעשה גם אנו (עיון תפלה, וכן נתן ללמד מנסח הקדשה: 'נדמישך ונעריצך כעם שים סוד שרפי קדש').

בפתחה של הודאה זו אנו מכריזים את הקדוש ברוך הוא בשלושה כנויים: 'תתברך לנצח צורנו, מלכנו וגואלנו'. שלושה כנויים אלו הם כנגד שלוש תקופות חיים: עבר, הווה ועתיד; צורנו כנגד העבר שבו יצרנו הבורא, 'מלכנו' כנגד ההווה שבו הוא משיג עלינו כמלך על נתינו בעיני פקידא, 'גואלנו' - לעתיד לבא בנאולה השלמה. כיון שהמשגים 'עבר, הווה ועתיד' החלו מהתקופה שבה נתלו המאורות, לפיכך מקפידים אנו להזכיר זאת בברכת 'יוצר אור' (פרוש ר"א בן הר"א).

באור נוסף: במסכת עבודה זרה (ט א) הובא דברי רמא דבי אליהו: "ששת אלפים שנה היו העולם: שני אלפים תהו, שני אלפים תורה, שני אלפים מות המשיח".

כנגד שלוש תקופות אלו אנו מכריזים את הקדוש ברוך הוא בשלוש לשונות:

'צורנו' - כנגד שני אלפי 'תהו', שבהם הכירו בני עולם רק בעקבת היות הקדוש ברוך הוא 'צורם' - יוצרם, אך לא האמינו בהנהגתו הממדית.

'מלכנו' - כנגד שני אלפי תורה שהתחילו מעת היות אברהם אבינו עליו השלום בן ג' שנים, אז החל הוא בהפצת האמונה בקרב בני דורו, ומימיו ואילך החלו אנשי העולם להאמין במלכות הבורא ובהשגחתו שאינה פוסקת לרגע, אמונה שהתחדדה בפרט לאחר מעמד מתן תורה שבו נגלה הבורא במלוא כבודו לעיני כל בני ישראל.

'גואלנו' - כנגד שני אלפי 'מות המשיח' שהחלו מחרבן בית שני ועד ל'מינו, שבהם אינו חדלים לרגע מלהתפלל ולהלל לנאולה השלמה. כאשר תגלה כבוד מלכותו יתברך לעיני כל באי עולם, והרשעה כלה כעשן תכלה בהכרית ה' מלכות זדון מן הארץ (עיון תפלה).

מלאכים חדשים בכל יום

בין צבאות מלאכי מעלה קיימים מלאכים הנבראים בכל יום ובכל שעה, מספרים את יוצרם ומיד כלים (ראה חגיגה ד א). על מלאכים אלו משבחים אנו בלשון הנוה: 'תתברך צורנו... בורא קדושים, ישתבח שמך... יוצר משרתים' (אבות דרוב, וראה תוספות שם יג א ד"ה מוציא).

מלאכים אלו נוצרים בכח תפלותינו, וככל שגדלה כנות התפלה כך גדלה קדושתם. לפיכך מתחלק השבח בין האפן שהתפלה עולה עד לעולם ה'בראיה' הגבוה, אזי הקדוש ברוך הוא 'בורא קדושים', לבין האפן שבו היא מגיעה רק עד עולם ה'יצירה' שלמטה הימנו, אזי הוא 'יוצר משרתים' (ש"ח יחמך - גנדמן, שער ה, וראה עיון תפלה).

מלבד המלאכים הללו, ישנם מלאכים משרתי מעלה שנוצרו בבראת העולם ומאז הם קבועים ואינם חדלים מלהתקדם, כמיכאל, רפאל, גבריאל ועוד, שעליהם אנו משבחים בתבות: 'אשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם, ולפיכך נהגו להפסיק מעט בין 'יוצר משרתים' ל'אשר משרתיו', להודיע כי הם שני שבחים נחלקים (אבות דרוב: סדור רש"י ספר משיא).

כאן המקום לציון לדברי ה'סוד יוסף' (פרק פ) כי מפל מצוה ומצוה שעושה האדם נבראים מלאכים השוכים לאותה מצוה, והם העונים 'אמן' אחר הברכה שמברך על עשייתה. וכבר רמזו על כך רבותינו כי 'אמן' הנה בגימטריה 'מלאך'.

לעשות רצון קוננו באימה וביראה

בשונה ממדת בשר ודם שפכל שקרוב העבד למלכו וכן ממשמש לרבו, כך פוחת פחדו מפניו ויראת הכבוד שחש לפניו נחלשת, מדתו של הקדוש ברוך הוא שונה היא; זוקא הקרובים אליו ביותר, מתוך שמפידים הם יותר במלכותו ומשיגים הם דרגות נוספות בגדלותו, וראים הם מפניו יותר מכל הנבראים. לפיכך מדקדקים אנו כי זוקא משרתיו העומדים ברום עולם, הם 'משמיעים ביראה... דברי אלמים חיים ומלך עולם' (עו יוסף).

המשגיח הגה"צ רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל רגיל היה להעיר כי שמם של המלאכים (מלאך = שליח) מעיד כי שלוחים הם מפורום בעבורנו, כדי שנגלמד מוסר מהנהגתם, ועל כן פל אשר נאמר על אודות המלאכים משמש למוד בעבורנו.

הארה מוסרית נוקבת אשר יש לנו ללמד מהנהגת המלאכים העיר תלמידו הגה"צ רבי אורי קלמן זצ"ל, ראש ישיבת 'ספר חסידים', על פי דברי רבנו יונה ב'שפרי תשובה' (ש"א טו): "החכם, אף על פי שהוא סר מרע בכל מאמציו, כחו, ירא ויחל אולי לא כלה חסו ולא נהר דבת מה לעשות...".

אף בתפלה זו מעידים על המלאכים, כי אף בעת שעוסקים הם בעשיית רצון קוננם וממלאים בשלמות את התפקיד שלשמו נבראו, בכל זאת עושים הם זאת באימה וביראה מחשש שמא תצא תפלה מתחת ידם חלילה. וכך היא דרכו של החכם, שאף בעת שעושה הוא רצונו של מקום, יעשה זאת בפהד ובאימה, וחלילה לא מתוך שאננות ובטחון עצמי מפרו (אור ל'שירים' - מאמרי מוסר, עמ' פז).

כלם אהובים כלם ברורים

בין בני האדם שיש שפטרץ קנאה ושנאה, כיון שהיצר נוטע בלב האדם תדיר את התחושה שרעהו נוטל מהחלק המגיע לו, ואם יש לחברו מלה, בודאי היא באה על חשבוננו, אך המלאכים 'כלם ברורים' - וכך היא דרכו של החכם, שאף בעת שעושה הוא רצונו של מקום, להלל ולשבח ליוצרו, ועל כן 'כלם אהובים' - אין בניהם שנאה ותחרות ושנאים הם תמיד באהבה ורעות, ו'כלם עושים באימה וביראה רצון קוננם... ונותנים רשות זה לזה להקדיש ליוצרים' (שפתי חיים: אור 'הל ח"י עמ' שטו).

תפלה חוצת יבשות

יום חמישי בערב. צלצול הטלפון שששמע בבית משפחה מ. בבני ברק, קטע את ההמולה האופיינית לשעה וליום זה. אהד מילדי המשפחה הרים את השפופרת, הקטיב לרגע ומיד העבירה לאביו; "טלפון מאנגליה", הוא אמר בבהילות, "זה נשמע דחויף", הוסיף.

הרב מ. נגש אל הטלפון. מעבר לקו נשמע קולו המכר של משה, ידידו הטוב מימי הישיבה: "אני מדבר אליך מבית החולים בלונדון", אמר משה בקול עצור, "גולד לי בו לפני כמחצית השעה...".

"מזל טוב, מזל טוב", מהר הרב מ. לאחל, אף מיד השתתק. הוא הבין שמשעה עם הילד אינו כשורה. משה לא היה נשמע מאשר פמפפה מאב טרי.

"ותוך על האחולים", לא שכח משה את כללי הנימוס האנגליים, אף מיד הוסיף: "הרופאים מדאגים מאד ממצבו של התינוק. למשך כמה דקות בשעת הלצה הוא סבל מחסר חמצן, ולדבריהם מחו נפגע באפן חסר תמנה וכמעט שאין סכויים ש'יגדל ותפתח הילד רגיל ובריא".

קול בכיו החרשי של משה נשמע בברור מעבר לקו, אף בפיו של ידידו הרב מ. לא היו מלים מתאמות כד' לנחמו בשעתו הקשה.

"אני מבקש ממך, הרב מ.", שבר משה את השתיקה, "הרי הנה תלמידו המבוקש של הגאון הגדול רבי מיכל יהודה ליפסוביץ. יש נא בבקשה אל מעונו ובקש ממנו שיעתיר בתפלה על עוללי הרף!".

הרב מ. הביט בשעונו. השעה הייתה מאחרת מדי כדי לנקש על דלת ביתו של ראש הישיבה הישית. הוא נפרד מידיו במלות עידוד ובאחולים לבכיים לישועה קרובה, והבטיח כי מקר עם שחר יגש למעונו של רבו, ויבקשו שיברך את התינוק החולה.

בבקר שלמחרת הטיס הרב מ. כדי להתפלל במחצתו של ראש הישיבה, ומיד לאחר התפלה נגש אל הקדש. הוא פרט בקצרה את ספורו של התינוק ובקש ברכה בעבורו.

ראש הישיבה שבידיו באותה שעה עמד לצאת מן הבית, הקטיב בסגלנות לספורו ואמר:

"ברגע זה אני בדרך לשמש כסנדק בברית מילה. פעמים רבות אני חש שהתפלוח שאני מתפלל בזמן שאני משמש כסנדק מתקבלות לרצון יותר מתפלוח אחרות. אתפלל אפוא הפעם בעבור התינוק...".

הרב הרר לשניות מספר, ואז הביט בעיניו של הרב מ. התלחית בו בתקנה, הגביה מעט את קולו ואמר בבטחון: "הסידור דאגה מלבסם! התינוק יהיה בריא ושלם בגופו ובנפשו, בעורת השם".

הרב מ. הודה נרגשות לרבו הגדול, נפרד במלות תודה ומיד שב לביתו להתקשר למשה ידידו ולספר לו על ברכתו והבטחתו הנדירה של ראש הישיבה.

באותם רגעים ששוחחו הרב מ. וידידו, הסתים סדר הברית שבה משמש ראש הישיבה כסנדק. התינוק עדין היה מנח על ברכיו, ורבי מיכל יהודה עצם את עיניו והתפלל ברגש קדש על התינוק האנגלי בהלת' מקר, ש'בריא לתולטוין ולא יתור בו שום רשם של ממלה, וש'גדל בתורה וביראת שמים.

*

ובינתיים, בין כתליו האפרוריים של בית החולים הלונדוני התכוננו ההורים המדאגים לשבת. כמה יהודים בעלי חסד דאגו להכין בעבורם ערקה ארוזה שבה כל מטעמי השבת, כך שכלל הפחות דאגה זו ירדה מלבם.

רופאים בחלקים אחרים התרוצצו אנה ואנה סביב מטחו הזעירה של העולם הרף, כשפניהם אינן מכשורות טובה.

משה הביט בעיניו עמוסת הצנורות של העולם הרף והדאגה מלאה את כל ישתו. וכך מצא עצמו, דקות ספורות לפני שעת הדלקת הנרות בארץ הקדש, מתקשר שוב, הפעם לידיו אחר, ומבקשו להכנס למעונו של הגאון רבי חיים סניבסקי שליט"א ולבקש ממנו שיתפלל גם הוא בעבור התינוק.

החבר רץ מיד לביתו של הגאון רבי חיים סניבסקי, והנה למרבה הפלא, משאך שמע רבי חיים את הספור העגום הגיב מיד: "גש לרבי מיכל יהודה, מורי ורבי. הברכות שלו חשובות בשמים!".

אותו חבר שלא ידע כי רבי מיכל יהודה כבר ברך את התינוק, מהר למעונו של רבי מיכל יהודה, אלא שבטרם הספיק לומר את פרטי הספור הגיב רבי מיכל יהודה:

"כבר התפללתי עליו בברית שבה השתתפתי ביום ששי. השם יעזר והתינוק יהיה בריא ושלם!"

שבוע חלף מאז. בערב השבת הבאה נלקח התינוק לבדיקה במכשור מיוחד ומתקדם, אשר באמצעותו בקשו הרופאים למפות את מחו הרף ולגלות כמה אחוזים ממנו נפגעו ומה נתן עוד אולי לתמוך.

מחוץ לחדר הבדיקות המתניו ההורים במתח תוך שהם ממלמלים בדבקות פרקי תהלים. הדאגה כרסמה בלבם, אך הבטחון בתפלתו של ראש הישיבה נסך בהם כח.

עשרים דקות ארוכות ומתישות חלפו בטרם נפתחה הדלת הכבדה ובעדה יצא הרופא כשפניו המומות ומשותומות והוא בקושי מסגל לדבר.

"זה לא אותו תינוק. אני בטוח!", הוא אמר, "הבאתם לי תינוק אחר, בריא לגמרי...". הוסיף ואמר בהתרגשות. "ותראות הבדיקות היו תקינות לתולטיו. אין הסבר אחר לכך מלבד המלה 'ס'!".

דמעות של הודיה זלגו מעיני ההורים על הנס שארע להם. לא היה להם שמץ של ספק איזו זכות עסקה להם...

היתה זו תפלתו של ראש הישיבה שבקשה וקיימים בעבורם וקדשה את רע זור דינם.

מאורם של ישראל, עמ' 347